

Hrdelní soudnictví v českých zemích v 16.-18. století

Jindřich Francek , Sborník příspěvků z konference konané v Pardubicích 21. –
22.9. 1995, 1996

Vendula Šmídová

Čarodějnické procesy 16. a 17. století a jejich právní aspekty

(František Spurný)

U vraždy určoval čin soudce, u čarodějnickví soudce čin.

Někteří inkvizitoři proměnili obětem trest v pokutu, aby jim oběti platili daň (a nebyli postaveni před soud znovu). Nejznámější severomoravský inkvizitor byl František Jindřich Boblig.

Zemský řád hrdelní císaře Ferdinanda III. pro Dolní Rakousy=čarodějnickví je zde zmíněno mezi nejtěžšími zločiny, hned za urážkou Boha, před urážkou majestátu a velezradou.

Průběh procesu lidí obviněných z čarodějnickví

A) indicie směrodatné k zatčení = Nějaký čarodějník se na jiné přizná a prokáže to věrohodnými důkazy a znameními, škodí lidem i dobytku, nepodezřelí lidé uvádějí jak a kdo se zakázanými uměními a proroctvími zachází.

B) způsob zatčení = Když je cokoliv nařčeného pravdivé, může dát soudce osobu zatknout a uvěznit, nutno provést prohlídku šatů, bytu a domu, zda zatčený nemá čarodějné věci (masti, zbraně, lidské kosti, hostie, čarodějné knížky). Má nechat osobu prohlédnout katem, zda nemá na tajných místech skryty věci, či jiná pravá d'ábelská znamení.

C) dotazování útrpným právem = Mučení může být použito, když se na těle naleznou zmíněné věci, když jiné učila čarodějnickví, když jiného očarovala, když je ve společenství s dalšími čarovnými osobami, když koná skutky, které jsou čarodějnickvím, když se osoba v noci nenachází v domě a neví se, kde je.

D) soupis otázek, které má soudce položit = Internační seznam, praktická příručka pro inkviziční soudce se sugestivními otázkami, obsahujícími žádanou odpověď. Boblig stavěl na přiznání vynuceném mučením.

E) určení trestu - upálení zaživa nebo stětí před upálením

F) přitěžující a polehčující okolnosti

V letech 1625-1630 bylo v Babenberku upáleno 600 čarodějnic, ve Würzburku 900. Roku 1589 bylo upáleno 133 čarodějnic za jediný den (Quedlinburk).

V českém prostředí byly upalovány čarodějnice v Chomutově, Podkrušnohoří, na Bruntálsku, Krnovsku a ve Šternberku.

Masové procesy: V Jeseníku 35 žen roku 1622, roku 1636 v Nyse a Zlatých Horách několik set (ve Zlatých Horách nestíhalo 8 katů), 1651 bylo popraveno během 2 let 250 osob, ale spíše daleko více (upáleny všechny manželky radních a 4 z nejbohatších mužů města, v Jeseníku).

K zamezení čarodějnictví došlo v 18. století, trestním zákoníkem Constitutio criminalis Theresiana.

K historii katovských rodin ve Slezsku (Pavel Šrámek)

Kati byli členové nejnižší vrstvy společenského žebříčku. Vyskytovali se v oblasti Českého Slezska, pruského Slezska - dolní Slezsko a Kladska = Polsko.

Kat = praktický vykonavatel úkonů hrdelního práva (měl současně zastrašovat a být přítomen při četných veřejných popravách na vědomí lidí)

Druhy exekucí:

- 1) stětí mečem - zejména za vraždy, cizoložství, znásilnění, krvesmilstvo, křivopřísežnictví, únos, bigamii, kuplířství, hanobení mrtvol
- 2) oběšení - za krádeže a zbojnictví
- 3) lámání kolem, vplétání do kola a rozčtvrcení - za vraždy rodičů či manžela, najatí vrahové, těžké loupeže
- 4) upálení na hranici nebo na rozžhaveném plechovém koni - za rouhání, kacířství, čarodějnictví, žhářství, svatokrádež, sodomii
- 5) zahrabávání zaživa a proklání kulem-pouze u žen (za travičství a vyhnání plodu, či usmrcení donošeného dítěte)
- 6) odetnutí částí těla
- 7) vytrhávání částí těla
- 8) naražení na zaostřený kůl
- 9) stahování kůže zaživa
- 10) vláčení koněm
- 11) utopení v pytli - pouze u žen

další povinnosti kata:

-mučení:

Bylo zakázáno roku 1776. Výslechy se prováděly na mučidlech.

Mučení bylo přesvědčivým důkazním materiálem.

Bylo to velmi kruté, zcela výjimečně někdo přežil 3 stupně tortury.

Druhy mučení: napínání na žebřík a na skřípec, pálení svíčkami či rozžhavenými plechy na bocích, přiložení palečnic či španělských bot, šněrování, aplikace drtičů kloubů a lebky, dřevěné oslice s ostrým hřbetem

-Kati měli za úkol odklízet a likvidovat uhynulé mršiny a uhynulá zvířata, museli se starat o vrchnostenské zvířectvo.

-Také likvidovali těla sebevrahů, dobře se měli postarat o mučirenská zařízení.

-Byli znamenití léčitelé, napravovali rány a zlomeniny, vyráběli masti a zázračné lektvary.

-Přivlastňovali si oblečení mrtvých lidí, prodávali kůži zdechlých zvířat koželuhům.

-Na bohoslužbu si mohli sedat jen do zvláštní lavice.

-Nemohli být pohřbeni na posvátné půdě.

-Sňatek mohl proběhnout pouze časně ráno. Manželkami mohly být: dcery, vdovy katů, rasů, pohodných biřičů, vězničných, správců šatlav, žalářníků, městských a soudních sluhů, poslů právních.

-Jíst mohli v hospodě v oddělených prostorách.

-Katovny stály za hradbami, kat tam bydlel s rodinou a holomky.

Plat-stálé činže (roční) - od města a přispívajících měst, za každý provedený úkon při mučení či s popravou jakkoli spojený určitou platbu.

-dovoz i odvoz, jídlo, pití, holomky = město platilo

-odměny: stětí mečem, zahrabání za živa a lámání kolem = 6 zlatých

odetnutí částí těla = 2 zlaté, 24 krejcarů

vymrskání = 2 zlaté

vypálení cejchu = 1 zlatý a 12 krejcarů

-německy: Scharfrichter, Nachtrichter, Fraymann, Züchtiger, Halbmeister, Hencker, Stockmeister

-latinsky: carnifex, lictor, ministr iustitiae

-lokalita: Opava, Krnov, Těšín, Osoblaha, Jeseník, Bruntál, Zlaté Hory, Vítkov, Slezské Rudoltice, Vidnava

-Katovské rodiny od Nisy do Krnova a z Tešína do Klodzka: rod Geisslerů, Hildebrandtů, Schwannů, Winklerů, Wachsmannů, Hoffmannů, Rinckeů, Meixnerů, Freywaldtů, Niegelů, Heylandtů, Wildnerů, Lachmannů, Thielů.

-Rodina Geisslerů byla přítomna ve všech městech české části Slezska až do začátku 19. století.

Zvláštnosti průběhu soudního jednání u olomouckého městského práva v hrdelních případech podle procesního řádu z roku 1550

(Bohdan Kaňák)

-V městském soudnictví bylo právo nalézáno.

-Princip nalézání práva = akuziční proces, který byl veden ústně, za přítomnosti obou stran (jak žalující, tak žalované, soudci se neopírali o právní normy, hledali analogie v každém případě k precedentům, které přejali od svého vrchního městského práva).

-Městské právní knihy hrály významnou roli, protože sloužily jako svod obecných precedentů městského práva .

-Procesní řád (Návod k jednání v soudních a právních záležitostech)

-V trestním procesu bylo potřeba zajistit obžalovaného, aby na něm po skončení soudního procesu mohl být vykonán tělesný trest.

-Potom, co fojt 3x obeslal obviněného, aby se dostavil k soudu, ho mohl potrestat uzavřením a zapečetěním jeho domu, majetku a zboží.

-Zatčení obviněného mohlo být provedeno pouze při vědomí purkmistra, či městské rady.

-Městský fojt (rychtář) navázal kontakt s cizí vrchností v případech přespolních pachatelů, jednal o případných nákladech soudního řízení, které měl nést žalobce.

- Osoba zemřelá násilnou smrtí, usmrcením: v tomto případě byl pachatel nazván vrahem a rušitelem pokoje a bylo třeba zjistit, zda přátelé mrtvého věděli, kdo je pachatel.
- Fojt vyslal sluhu do domu pachatele, aby ho obeznámil, kde a kdy bude o mrtvého postaráno.
- Pachatel byl vzat do vazby městským právem, či žalobcem, a pokud se vzápětí přiznal (nedošlo k obeslání, o mrtvého se postarali a pak došlo k procesu, při němž se rozhodlo o formě hrdelního trestu).
- Když se nepřiznal, soud rozhodoval o vině dalším jednáním a obžalovaný ani žalobce do konce procesu nevěděli, jak soud dopadne.
- Pokud se pachatel přiznal, byl na určeném místě připoután řetězem k márám s tělem oběti (pokud byl pachatel na útěku, tak se rituál provedl s jeho jménem).
- Ponurý průvod kráčel městem a došlo ke 3 zastavením (1. u domu oběti, pak na půl cesty od radnice a před radnicí) a sluha zvolal běda vrahovi do tváře.
- Na radnici pak proběhlo rozsouzení celého procesu: pachatel byl stále připoután k márám.
- Prokurátor a soudci to uzavřeli, nad vrahem byla vyslovena klatba.
- Tresty za rušení hrdelního procesu (zbraní=utětí ruky nebo zaplacení vysoké pokuty).